

แนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบท การเป็นประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียน

The Adaptation of Chanthaburi's Folk Performing Arts Approach through the Context of ASEAN Socio-Cultural Community

รัตน์ชีวาต์ ต้นติกุลวรา*

สริยาภา คันทวัลย์**

จำเริญ กังคะศรี***

อาทิตยา แก้วตาธนวัฒน์****

บทคัดย่อ

คณะผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี (2) ศึกษาคุณลักษณะสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี และ (3) ศึกษาแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีสู่การเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน คณะผู้วิจัยได้เลือกศึกษาสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี 4 ชนิด ประกอบด้วย การแสดงบทเพลงพื้นบ้านชาวช่อง การแสดงพื้นบ้านเพลงอาโย ละครเท่งตุ๊ก และรำสวด ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ตัวแทนคณะศิลปินสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรี 4 ท่าน กลุ่มนักวิชาการจำนวน 4 ท่าน และกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนจำนวน 4 เก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และสัมมนาการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า (1) สื่อการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดจันทบุรีเป็นสื่อที่

* ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.) สาขา สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2550) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์และประธานหลักสูตรปริญญาโท สาขาการจัดการการสื่อสาร คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

** M.Sc. (Digital Marketing) University of Southampton, UK (2014) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ (สองภาษา) คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

*** ปรัชญาคุณฐิบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาทคโนโลยีการจัดการการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (2555) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์และคณบดี คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

****นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (นศ.ม.) สาขานิเทศศาสตร์การท่องเที่ยวและบันเทิง มหาวิทยาลัยเกริก (2554) อาจารย์พิเศษ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อยู่กับชุมชนท้องถิ่นจันทบุรีมาอย่างยาวนาน ซึ่งแต่ละชนิจะสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนนั้นๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการแสดงเพลงพื้นบ้านของ และการแสดงพื้นบ้านอาเจะสะท้อนความเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของ และกัมพูชาได้อย่างสมบูรณ์ ขณะที่สื่อการแสดงพื้นบ้านอย่างละครเท่งต๊ก และรำสวดก็จะสะท้อนการเป็นสื่อเพื่อสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมการสร้างสุขจากงานเฝ้า ซึ่งปัจจุบันนิยมแสดงทั้งในงานมงคล และงานอวมงคล (2) คุณลักษณะของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีทั้ง 4 ชนิด สามารถวิเคราะห์คุณลักษณะการปรับตัว 7 ด้าน คือ ด้านรูปแบบเนื้อหา ด้านกระบวนการสื่อสาร ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการสืบทอด ด้านการต่อรอง และด้านเครือข่าย และด้านการบริหารจัดการ และ (3) แนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียนนั้น สามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบแนวทางการรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรมพื้นบ้านในบริบทอาเซียน ซึ่งรูปแบบดังกล่าวต้องเข้าใจบริบทสังคมที่เป็นจริง ลำนึกทางประวัติศาสตร์ บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านเข้ากับสื่อใหม่ การมีพื้นที่ให้การศึกษาแบบมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ตลอดจนการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์กับการก้าวไปข้างหน้าในระบบโลก-ท้องถิ่นกัณฑ์ (glocalization) ต่อไป

คำสำคัญ: สื่อการแสดงพื้นบ้าน, จังหวัดจันทบุรี, การปรับตัว, ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

Abstract

The researchers' goal are: (i) to study the 4 of Chanthaburi Folk Performing Arts-- CFPAs (ii) study the qualifications of the CFPAs and (iii) discover the CFPAs adaptation approach through ASEAN Socio-Cultural Community-- ASCC. The purposive sampling of 4 CFPA are completely data collecting in this field study, consist of folk song of Chong, folk song of Khmer (A-yai), Teng-Took folk performance, and funeral drama performance (Ram-suad). The key informants are 4 senior artist of each acting folk media, 4 of academic representative, and 4 of stakeholders representative to the in-depth interview, observation, focus group discussion, and seminar onto develop the CFPA approach.

The research found that (i) the CFPAs are the prolonged folk media of chanthaburi community, each of CFPAs are visible reflected the community's identity, particularly, the folk song of Shawng and A-yai can be reflected their ethnicity of Chong and Khmer culture. Meanwhile, the Teng-took and Ram-saud can be reflected the entertainment role and the happiness from the funeral, in contemporary most of CFPAs are shown on both auspicious and misfortune ceremony. (ii) The qualification of 4 CFPAs can be analysed in 7 qualifications included both media's form and content, communication process, function, as well as cultural transmission, negotiation, network, and management. And (iii) The adaptation approach of CFPAs through the context of ASCC can be synthesized that is the form of folk cultural identity reservation in ASEAN community context, which form must understand the real social change context, the history consciousness, cultural change context, media's form of adaptation into the new media, the public involvement of folk media studied sphere, and the creative culture as well as identity existence together with the glocalization improvement.

Keywords: Folk Performing Arts, Chanthaburi province, Adaptation, ASEAN Socio-cultural community

บทนำ

วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของคนในสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยมีการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยในการถ่ายทอดวัฒนธรรม จากรุ่นสู่รุ่น วัฒนธรรมจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากปราศจากการสื่อสาร เพราะคนในสังคมใช้การสื่อสารส่งผ่านความคิด การกระทำ การตีความหมาย สัญลักษณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมท้องถิ่น ภายใต้เทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Determinism) เป็นช่วงที่วัฒนธรรมเมืองหลวงได้ผลิตรูปแบบความบันเทิงตามแบบตะวันตกมากมาย มีการตั้งวงดนตรีแบบตะวันตก และมีहरสพอื่น ๆ อันได้แก่ ภาพยนตร์ เพลงลูกทุ่ง เพลงสากล ลิเก การร้องเพลงคาราโอเกะ ได้แพร่เข้ามาในภาคตะวันออก มหรสพเหล่านี้ได้กลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญของการแสดงพื้นบ้าน และนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การแสดงพื้นบ้านต้องปรับให้รองรับกระแสการเปลี่ยนแปลง ให้เข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบันในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะ

อย่างยั้งการไ้แสง สี เสียง ประกอบการแสดงเพื่อให้ได้รรถรสมากยิ่งขึ้น การแสดง
สื่อพื้นบ้านที่ต้องอาศัยความสามัคคีในหมู่คณะก็ถูกจัดจ้าง บริษัทมาดำเนินการ
แทนในบางโอกาส

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการปรับตัวถือเป็น
ความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแสดงพื้นบ้านที่อยู่คู่สังคมอย่างช้านาน อย่างไรก็ตาม
แม้ในยุคที่การแสดงพื้นบ้านต้องมืองค์ประกอบด้านธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการแสดง
แสงสีเสียงประกอบ แต่ยังคงเป็นกระบวนการปรับตัวตามธรรมชาติที่เน้นต่อสู้กับพลัง
ผลักดันจากภายนอกเพื่อความอยู่รอดของตัวสื่อเป็นสำคัญโดยที่ศิลปินยังคงใช้ความรู้
ดั้งเดิมของตนเองประกอบกับทุนทางวัฒนธรรมที่ดี (culture capital) ที่สั่งสมและมีอยู่ใน
ท้องถิ่นมาใช้ต่อรอง จึงทำให้การแสดงพื้นบ้านสามารถปรับประยุกต์คุณลักษณะเพื่อ
ตอบสนองภารกิจและหน้าที่ใหม่ๆ ของชุมชน Hidetoshi, Kato (1977) ตั้งข้อสังเกตว่า
ในสาขานันทศาสตร์ซึ่งศึกษาพวกสื่อมวลชนสมัยใหม่นั้น มีวัตถุดิบเป็นสื่อที่จะศึกษา
เพียงไม่กี่อย่าง หากแต่มีวิธีการ ลีลาเครื่องมือ แนวคิดที่จะใช้ศึกษาอยู่มาก ในทางตรงกันข้าม
ศาสตร์ที่จะศึกษาสื่อพื้นบ้านในแง่ “วัตถุดิบคือสื่อพื้นบ้าน” นั้นมีอยู่มากมายมหาศาล
แต่มีวิธีการศึกษาอยู่น้อย จึงควรมีการสลับไขว้ในการศึกษา โดยนำวิธีการศึกษาของ
นันทศาสตร์มาศึกษาสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยพัฒนาการศึกษาสื่อพื้นบ้านไปในตัว
นั่นคือ สื่อมวลชนโดยทั่วไปมักจะมองข้ามการศึกษาสื่อพื้นบ้าน กลุ่มนักวิชาการที่ให้
ความสนใจมักจะอยู่ในแวดวงของนักคิดชนวิทยา นักมานุษยวิทยา หรือนักวรรณกรรม
ที่สนใจเก็บรวบรวมภาษาท้องถิ่น หรือ สนใจที่จะเก็บรวบรวมทุกอย่างที่เป็นของสื่อพื้นบ้าน
การเก็บข้อมูลแบบสังคมศาสตร์ยังขาดเครื่องมือในการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ
มองจากแง่ที่ว่าสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อของชุมชน

การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 (ค.ศ. 2015) ที่ประกอบด้วยสามเสา
หลักได้แก่ (1) เสาประชาคมการเมืองและความมั่นคง (2) เสาประชาคมเศรษฐกิจ และ
(3) เสาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน วิสัยทัศน์ร่วมกันของผู้นำอาเซียนคือ “การสร้าง
ประชาคมอาเซียนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจน และ
มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งประเด็นของประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนั้น
(พงษ์เทพ เทพกาญจนา, 2555 (Thepkanjana, Phongthep, 2012)) กล่าวว่า การเข้าสู่ประชาคม
อาเซียนในปี 2558 จะมีการเคลื่อนย้ายบุคลากรระหว่างประเทศอาเซียนอย่างเสรี ซึ่งก็อาจ
จะมีอุปสรรคในเรื่องกีดกันอยู่บ้าง เพราะแต่ละประเทศมีความแตกต่างและหลากหลาย
ทั้งทางด้านสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรม แต่ละประเทศในอาเซียน มีศิลปะ วัฒนธรรม

ที่มีความคล้ายและมีความเหมือน เช่น ประเทศอินโดนีเซีย มีความคล้ายคลึงกับศิลปะทางภาคใต้ของไทย หรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความคล้ายคลึงกับภาคอีสาน เป็นต้น

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้พยายามตระหนักถึงคุณค่าของการแสดงพื้นบ้านที่ถือกำเนิดมาตั้งแต่ครั้งอดีตก่อนสื่อมวลชน ตลอดจนสื่อสมัยใหม่ และได้ทำหน้าที่อันมีคุณูปการต่อสังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงเป็นที่มาของการศึกษาแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทของการเป็นประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียน โดยเชื่อว่าประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ จะสร้างนโยบายเพื่อพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างวัฒนธรรมจังหวัด นำเอาผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ เป็นความรู้ที่มาจากการศึกษาซึ่งมองเห็นถึงคุณลักษณะการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านทั้งในมิติของศิลปิน และมิติของผู้ชม เพื่อแก้ปัญหการสูญสลายของการแสดงพื้นบ้านบางประเภท และช่วยในการแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงยุคสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีอย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาให้สื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรียังคงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ดังจะได้ศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี
3. ศึกษาแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีสู่การเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่องแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของ จิราพร ขุนศรี (2557, มกราคม-มิถุนายน (Khunsri, Jiraporn, 2014, January-June)) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์คุณลักษณะการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรี ทางด้านสื่อการแสดงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี ค้นคว้าองค์ความรู้จาก สายพิรุณ สินฤกษ์ (2546 (Simrerks,

Saipirun, 2003)) เรื่องการแสดงเพลงพื้นบ้านของ ปัทมา วุฒิประดิษฐ์ (2550 (Vutipadit, Patama, 2007)) เรื่องการแสดงพื้นบ้านอาไย ประภาศรี ศรีประดิษฐ์ (2545 (Sripradit, Prapasri, 2002)) เรื่องละครเท่งตุ๊ก และการแสดงรำสวดโดยสัมภานันท์ แพน สุจิตต์ (2558 (Sukhito, Pan, 2015)) สามารถประมวลเป็นกรอบการวิจัยได้ ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นด้านสื่อการแสดงพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้าน (folk media) เป็นส่วนหนึ่งของระบบการสื่อสารของสังคม (social communication system) โดยมีนัยยะ 2 มิติ คือ (1) เรื่องกาลละ/เวลา (time) สื่อพื้นบ้านหมายถึงสื่อที่เกิดขึ้นก่อนสื่อมวลชน และ (2) เรื่องเทศ/พื้นที่ (space) สื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น หรือเฉพาะพื้นที่ อีกทั้งยังมีการออกแบบกันตามประเพณี การผลิตด้วยมือ ไม่คำนึงถึงตลาดมีลักษณะเป็นสากลแต่มีความยืนยาวในแง่ของกาลเวลา (สมสุข หินวิมาน, 2548 (Hinwiman, Somsuk, 2005)) สื่อพื้นบ้านจึงหมายถึงสื่อที่เกิด และสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานจนเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นภาษา ท่าทาง การแต่งกาย จึงเป็นการสื่อสารพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมโยง และถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความหมาย

อารมณ์ ความรู้สึกร่วมกันของคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน และเป็นสื่อที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สร้างแรงเกาะเกี่ยวทางสังคม (social cement) ที่ยึดโยงสายสัมพันธ์ของคนในชุมชน สื่อพื้นบ้านจึงมิใช่แค่สื่อ แต่คือวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนที่เป็นเจ้าของสื่อนั้นภายใต้บทบาททฤษฎีหน้าที่นิยม ที่ กาญจนา แก้วเทพ (2548 (Keawthep, Kanjana, 2005)) เชื่อว่า สื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีจะมีบทบาทต่อวิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่น โดยบทบาทหน้าที่แบบมีพลวัตร คือ (1) หน้าที่สืบเนื่อง (2) หน้าที่หายไป (3) หน้าที่คลี่คลาย และ (4) เพิ่มใหม่ ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีประกอบด้วย เพลงพื้นบ้านของช่อง เพลงพื้นบ้านอาไย ละครเท่งตุ๊ก และรำสวด โดยใช้กรอบการวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อการแสดงพื้นบ้านของจิราพร ขุนศรี (2557 (Khunsri, Jiraporn, 2014)) ประกอบด้วย ด้านรูปแบบเนื้อหา ด้านกระบวนการสื่อสาร ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการสืบทอด ด้านการต่อรอง ด้านเครือข่าย และด้านการบริหารจัดการ

ประเด็นด้านแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน

การศึกษาในประเด็นดังกล่าวยังคงยืนยันพื้นที่ประยุกต์จากงานวิจัยเรื่องเพลงซอล้านาพื้นบ้านจังหวัดเชียงรายกับการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในยุคโลกาภิวัตน์สื่อ (จิราพร ขุนศรี, 2557 (Khunsri, Jiraporn, 2014)) พบว่า สื่อพื้นบ้านส่วนใหญ่ปรับตัวในลักษณะปรับประสานและมีการเพิ่มบทบาทหน้าที่ใหม่ เดิมเป็นการปรับโดยเจ้าของวัฒนธรรม และจำกัดในระดับบุคคลที่ไร้ทิศทางชัดเจน การใช้แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม ซึ่ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงต้องกล่าวถึงกระบวนการทางวัฒนธรรมซึ่งมี 7 กระบวนการ ดังนี้ การประดิษฐ์คิดค้น (invention) การค้นพบ (discovery) การแพร่กระจาย (diffusion) การติดต่อทางวัฒนธรรม (acculturation) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (assimilation) ความทันสมัย (modernization) และนวัตกรรม (innovation) (งามพิศ สัตย์สงวน, 2556 (Satsanguan, Ngampit, 2013, pp. 4-5))

แนวคิดเรื่องประชาคมอาเซียน ซึ่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับบริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ได้แก่ Ramon P. Santos (2015) เสนอมุมมองในงานวิจัยเรื่องปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงในการแสดงพื้นบ้านและผลกระทบในวงการศึกษาของอาเซียน กับมุมมองเชิงยุทธศาสตร์ใหม่ (The phenomenon of change in folk performing arts and its impact on ASEAN education: new strategies) วิไลลักษณ์ ภูักักดี (2559 (Poopakdee, Wilailak, 2016)) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนต้นแบบการเตรียม

เยาวชนสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน การปรับตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังได้สะท้อนแนวคิดของ Appadurai (1990) กล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์ใน Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy ว่าเป็นภาวะทางสังคมอันแตกต่าง และซับซ้อนที่เกิดจากการไหล และเคลื่อนย้ายของมิติต่าง ๆ 5 มิติ ได้แก่ (1) การไหลเวียนในมิติของมนุษย์ (ethnoscapes) (2) การไหลเวียนในมิติของเทคโนโลยี (technoscapes) (3) การไหลเวียนในมิติของทุน (financescapes) (4) การไหลเวียนในมิติของสื่อ (mediascapes) และ การไหลเวียนในมิติของอุดมการณ์ (ideoscapes) โลกาภิวัตน์จึงมิใช่โลกของความเป็นหนึ่งเดียวและกลมกลืน แต่ผ่นึกไปด้วยความไม่เท่าเทียมกัน สืบสวนวุ่นวายและสลับซับซ้อน กล่าวคือ โลกาภิวัตน์ทำให้เกิดท้องถิ่นข้ามท้องถิ่น (translocalities) หลากหลายรูปแบบ และเข้มข้นมากกว่าอดีต เพราะเกิดภายใต้เงื่อนไขการเคลื่อนย้ายของผู้คน เทคโนโลยี ทุน สื่อ อุดมการณ์ข้ามพรมแดนด้วยความถี่ ความเร็ว เข้มข้นสูงหลายรูปแบบ ดังนั้นความไม่เท่าเทียมกันในกระแสโลกอันเกิดจากปัจจัยพื้นฐาน และนโยบายทางการเมืองของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน จึงทำให้กระแสโลกาภิวัตน์มีลักษณะของการแยกกระจาย ข้ามไปมาถึงกันจากทุกทิศ ไม่ได้เป็นการไหลเวียนทางเดียวจากวัฒนธรรมตะวันตก ไปสู่โลกที่เหลือในลักษณะของการเป็นมหาอำนาจเด็ดขาดอีกต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่องการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย

ผู้ให้ข่าวคนสำคัญ (key informant)

กลุ่มแกนนำศิลปินพื้นบ้านจันทบุรี จะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่ง กลุ่มคณะศิลปินนักแสดงนั้น ประกอบด้วยกลุ่มศิลปินคณะการแสดงบทเพลงชาวช่อง อำเภอเขาคิชฌกูฏ กลุ่มศิลปินนักแสดงละครเท่งต๋อจากชุมชนปากน้ำแหลมสิงห์บ้านบางกะไชย กลุ่มศิลปินรำสวดชุมชนเกาะขวางและกลุ่มศิลปินอาโฮชุมชนบ้านแปลงอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จำนวน 15 คน ขณะเดียวกัน ก็จะใช้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรม นักวิชาการ 5 คน ในเวทีการระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนารูปแบบการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีในบริบทประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อเข้าไปศึกษาในลักษณะเรียนรู้ร่วมกับศิลปินพื้นบ้าน ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อเก็บข้อมูลในประเด็นการปรับตัวของสื่อพื้นบ้านจันทบุรีจากอดีต ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังใช้การสนทนาพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และใช้การจัดสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนต่อไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (typological analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (typological) คำว่า typological หมายถึง ขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์แบบใช้ทฤษฎี คือ การแยกชนิดในเหตุการณ์นั้นๆ โดยการยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบ ซึ่ง สามารถแยกชนิดออกได้ดังนี้ (1) การกระทำ (acts) คือ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ หรือพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง (2) กิจกรรม (activity) เหตุการณ์หรือสถานการณ์ชนบประเพณีที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง มีความผูกพันกับคนบางกลุ่ม (3) ความหมาย (meaning) คือ การที่บุคคลอธิบาย หรือสื่อสารในความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ (4) ความสัมพันธ์ (relationship) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบหนึ่ง อาจจะเป็นรูปของการเข้าได้ หรือความขัดแย้งก็ได้ (5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation) คือ การที่บุคคลมีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรม หรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และ (6) สภาพหรือสถานการณ์ (setting) คือ สภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมเกิดขึ้นจริง ผู้วิจัยจะต้องแยกออกเป็นขั้นตอนเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ และตรวจสอบ ซึ่งในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจะต้องพยายามตอบคำถามว่าสิ่งที่วิเคราะห์นั้น มีรูปแบบอย่างไร เกิดขึ้นอย่างไร เพราะเหตุใด และจะมีผลกระทบต่อกิจกรรม สถานการณ์ หรือความสัมพันธ์นั้น ๆ ได้อย่างไร ซึ่งการตอบคำถามเหล่านั้นจะต้องอาศัยการเก็บข้อมูลหลายอย่างหลายวิธี ผู้วิจัยเองจะต้องวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง และรอบครอบ เพราะเหตุที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากเรื่องๆ เดียว ดังนั้นจึงมีผลกระทบ และเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งสาเหตุต่างๆ นั้น อาจแบ่งออกได้เป็น (1) เกิดขึ้นจากสาเหตุเดียว (single cause) (2) หลายสาเหตุแต่ไม่ซับซ้อน (multiple cause หรือ list) และ (3) หลายสาเหตุซึ่งพอกพูนทำให้ซับซ้อน (cumulative cause)

ผลการศึกษาหรือผลการวิจัย

แนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียน ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยประกอบด้วย

การศึกษาสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี

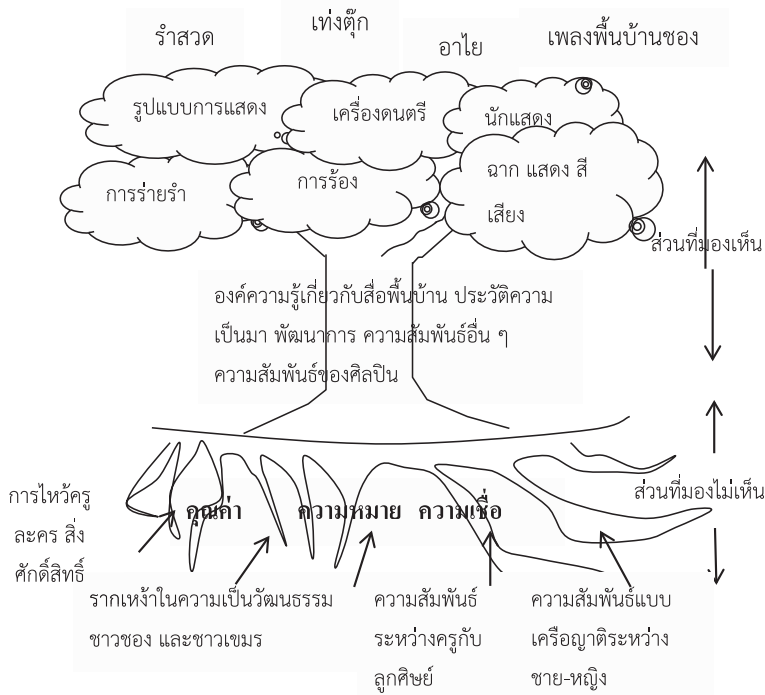
บริบทสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวม มีทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่ บทเพลงพื้นบ้านของ การแสดงพื้นบ้านอาโย ละครเท่งต๊ก และการแสดงรำสวด ซึ่งทั้ง 4 ประเภทนั้นจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีบริบทที่แตกต่างกันคือ สื่อการแสดงพื้นบ้านที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของชาวจันทบุรีได้อย่างดีที่สุดคือ ละครเท่งต๊ก เรียกได้ว่า ใครอยากชมละครพื้นบ้านแบบฉบับจันทบุรีต้องมาชมละครเท่งต๊กที่จังหวัดจันทบุรี รำสวดจะเป็นสื่อที่สะท้อนให้เห็นว่า เป็นการแสดงที่สร้างความสุขจากงานโศกเศร้า เพลงพื้นบ้านของของทำให้รับรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนพื้นเมืองการที่ชาวของเข้ามาอยู่ในจังหวัดจันทบุรีแล้วมีการแสดง การละเล่นลักษณะใดที่แสดงตัวตนคนของได้อย่างชัดเจน เป็นไปอย่างไร ซึ่งเนื้อหาของเพลงของของจะแสดงถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การทำมาหากินเลี้ยงชีพ การเกี่ยวพาราตี และให้ความสำคัญกับการบูชาผีหิ้ง ผีโรง คือการให้ความเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษ และสุดท้ายการแสดงเพลงพื้นบ้านอาโย นั้นมีลักษณะคล้ายลำตัดเขมร เป็นการแสดงที่ใช้ภาษาเขมรในการแสดงตลอดทั้งเรื่อง แต่มาในยุคปัจจุบันมีประโยคแบบไทยผสมผสานเข้าไปเพื่อให้คนไทยที่อาศัยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ได้รับชมด้วย

คุณลักษณะสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี

การศึกษาคุณลักษณะสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านรูปแบบและเนื้อหา

การศึกษาวัฒนธรรม และสื่อการแสดงพื้นบ้าน สามารถใช้แนวคิด “ต้นไม้แห่งคุณค่า” ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบสื่อการแสดงพื้นบ้านของจันทบุรีเป็นต้นไม้ที่มีองค์ประกอบทั้งส่วนที่เป็นพื้นผิวและส่วนที่อยู่ด้านล่าง ดังนั้น การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านรูปแบบและเนื้อหาของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีจึงมีทั้งส่วนที่มองเห็น (visible part) และส่วนที่มองไม่เห็น (invisible part) องค์ประกอบส่วนที่มองเห็นกับส่วนที่มองไม่เห็นของสื่อการแสดงพื้นบ้านของจันทบุรีทั้ง 4 ประเภท อันได้แก่ เท่งต๊ก รำสวด เพลงพื้นบ้านของของ และเพลงพื้นบ้านอาโย จัดลงในระบบโครงของแผนภูมิต้นไม้แห่งคุณค่า โดยสามารถอธิบายได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แบบจำลองต้นไม้แห่งคุณค่าของสื่อพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี

1.1 องค์ประกอบของสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีส่วนที่มองเห็น (visible part)

หากเปรียบเทียบสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ เเท่งตึก รำสวด เพลงพื้นบ้านชอง และเพลงพื้นบ้านอาไยนั้น ความรู้ของสื่อการแสดงพื้นบ้านทั้ง 4 ชนิด ได้แก่ การร้องเพลง พื้นฐานด้านภาษาถิ่น หรือการสังสมประสบการณ์ในการแสดง และการเป็นผู้ชมตาคม (smart audience) ที่สังสมประสบการณ์ชมสื่อการแสดงพื้นบ้านมาอย่างยาวนานจนสามารถตัดสินใจ แยกแยะได้ว่า ศิลปินคนใดคือนักแสดงมืออาชีพ พื้นฐานด้านภาษาของชาติพันธุ์อย่างเพลงของชอง และอาไย ที่เข้าใจว่า เป็นลำตัดเขมร ผู้ชมสามารถแยกแยะความแตกต่างของศิลปินแต่ละคนได้จำเป็นต้องเข้าใจและตีความหมายของรหัสทางวัฒนธรรม (culture code) ที่ซ่อนอยู่ในการเล่นได้กระจ่างแจ้งเสียก่อน และต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนทั้งการนั่งชม หรือผ่านหูผ่านตาที่บ่อยครั้ง ประกอบกับระยะเวลาที่ยาวนานในการค่อยๆ สังสมประสบการณ์ความรู้ในการรับชมสื่อการแสดงพื้นบ้าน

ในแต่ละครั้ง ซึ่งเปรียบเสมือนรสนิยมของผู้ชมให้เข้าใจความหมายของศิลปะพื้นบ้าน โดยเฉพาะความซาบซึ้งในบทกลอน และดื่มด่ำสุนทรียะในศิลปะ (art appreciation)

1.2 องค์ประกอบของสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีที่มองไม่เห็น (invisible part)

ส่วนที่มองไม่เห็น คือส่วนรากที่เป็นองค์ประกอบของสื่อการแสดงพื้นบ้าน ในจังหวัดจันทบุรี โดยไม่สามารถมองเห็นได้ในเชิงรูปธรรม อาจจะต้องอาศัยการตีความ วิเคราะห์จึงจะเข้าใจ เปรียบได้กับส่วนที่เป็นเนื้อหา คุณค่า ความหมาย ตัวตน สามารถพิจารณาได้จากส่วนที่เป็นรากของสื่อการแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ ความเชื่อของศิลปินพื้นบ้าน การไหว้ครู การร้องโดยใช้ภาษาเฉพาะกลุ่ม (โดยเฉพาะสื่อการแสดงพื้นบ้านของชาติพันธุ์) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างนักแสดงชาย-หญิง

2. คุณลักษณะด้านกระบวนการสื่อสาร

ด้านกระบวนการสื่อสาร (S-M-C-R) คือ องค์ประกอบด้านการสื่อสาร อันได้แก่ ผู้ส่งสาร (sender) สาร (message) ช่องทางการสื่อสาร (channel) และผู้รับสาร (receiver) สามารถอธิบายได้ดังนี้ ศิลปิน นักแสดง (S) ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเนื้อหาของสารรูปแบบ บทกลอน ทำรำ การแสดงออกทางสีหน้า แววตา (M) ผ่านเวทีการแสดง (C) ในรูปแบบ การแสดงสด เช่น การแสดงในงานมงคล งานอวมงคล และงานผ่านภาวะชีวิต (rites of passage) เช่น งานโกนจุก บวชนาค ให้กับผู้ชม (R) เพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้และความบันเทิง

3. คุณลักษณะด้านบทบาทหน้าที่

ประโยชน์และคุณค่าที่สื่อพื้นบ้านของจันทบุรีสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวมในอดีตสื่อการแสดงพื้นบ้านของจันทบุรีมีคุณูปการต่อสังคม และมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ อย่างมาก ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวบ้าน ในชุมชนท้องถิ่นจันทบุรีนิยมหาสื่อการแสดงพื้นบ้านไปเล่นแทบทุกงานที่มีการชุมนุม ของผู้คน ทั้งรูปแบบที่เป็นงานมงคล และงานอวมงคล อีกทั้งยังทำหน้าที่**ที่ต่อปัจเจกบุคคล** และชุมชนในหลายมิติ หน้าที่ให้ความบันเทิง สื่อการแสดงพื้นบ้านของจันทบุรี ซึ่งมี ข้อเด่นคือ เป็นสื่อที่สามารถดึงดูดใจให้ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่าย หน้าที่เป็นสื่อเพื่อการเห็นตนเองและผู้อื่น (self-reflection) สื่อการแสดงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีเป็นระบบ การสื่อสารกับตัวเอง (intrapersonal communication) อย่างเช่นการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ผ่านสื่อพื้นบ้านทำให้ศิลปิน หรือผู้ชมเกิดการย้อนกลับไปคิดถึงถึงและทบทวนเรื่องต่างๆ เมื่อได้สัมผัสถึงเนื้อหาและบรรยากาศ อันเป็นบทบาทสำคัญของสื่อพื้นบ้านที่จะนำพา ความคิดของศิลปิน หรือแม้แต่คนฟังให้ออกไปจากตัวเอง และกลับเข้ามาสู่ตัวเอง

หรือทำให้ผู้คนเห็นความจริงของชีวิตผ่านการแสดง และเนื้อหาของกลอนเพลง บทบาทหน้าที่ระดับชุมชนในการเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ของเครือญาติ เมื่อเวลามีการแสดงสื่อพื้นบ้านจะเป็นพื้นที่รวมเครือญาติ และคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเทศกาล หรืองานบุญต่างๆ ก็ใช้พื้นที่ของการแสดงในการสังสรรค์และสร้างความสัมพันธ์เพื่อธำรงรักษาการช่วยเหลือเกื้อกูลกันไว้ บทบาทหน้าที่ในระดับสังคม ได้แก่ หน้าที่ในการสะท้อนตัวตนและสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น หน้าที่ในการให้ข้อมูล ตลอดจนมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดระบบความคิด ค่านิยมที่เป็นรากเหง้าเดิมสู่คนรุ่นต่อๆ มา

4. คุณลักษณะด้านการสืบทอด

ด้านการสืบทอด คือความสามารถด้านการดำรงอยู่ของสื่อการแสดงพื้นบ้าน จันทบุรี และการส่งต่อวัฒนธรรมไปสู่คนอื่นๆ ในชุมชน ดังนั้น การสืบทอดจึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของสื่อการแสดงพื้นบ้านจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของชุมชน ดังนั้นคือ (4.1) โครงสร้างของสื่อการแสดงพื้นบ้านในการสืบทอดค่อนข้างจำกัดอยู่ในครัวเรือน เฉพาะครอบครัวศิลปินเท่านั้น (4.2) วิธีการสืบทอดสื่อการแสดงพื้นบ้านมีจุดเด่นของการถ่ายทอดอยู่ที่การพูด หรือการบอกเล่า พรรณนา และการอบรมสั่งสอนแบบมุขปาฐะ (oral culture) หรือเน้นการสอนให้ปฏิบัติ (4.3) การสร้างความหมายของสื่อการแสดงพื้นบ้านในการสืบทอด การแสดงพื้นบ้านของจันทบุรีมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในบริบทของสังคมเกษตรกรรม และมีทำนองจังหวะ ภาษา เนื้อหาที่เรียบง่าย นอกจากชาวบ้านจะใช้สื่อในการแสดงออกทัศนคติ พุดคุย เกี่ยวพาราสี ได้กลอนประลองปัญญา (4.4) ลักษณะการฝึกสอนสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีเน้นเอาครูศิลปินอาวุโสเป็นศูนย์กลาง (sender-oriented) เห็นได้จากการที่ครูศิลปินอาวุโสจะรับใครเป็นลูกศิษย์นั้น ครูจะดูหน่วยก้านของผู้เป็นศิษย์ ดูกริยาท่าทาง เสียง ปฏิภาณ และมีการทดสอบเพื่อรับเป็นลูกศิษย์ อาจทำได้โดยการให้ร้องให้ฟัง ถ้าเห็นว่าพอมิแหว่งที่จะเป็นศิลปินต่อไปได้ก็จะรับไว้ และ (4.5) การสืบทอดผ่านช่องทางแหล่งเรียนรู้ของศิลปินมีช่องทางสืบทอด 3 ลักษณะ คือ การสืบทอดผ่านสายตระกูล การเรียนรู้แบบแสวงหาครู และการเรียนแบบครูพักลักจำ

5. คุณลักษณะด้านการต่อรอง

การต่อรองถือเป็นศักยภาพของสื่อการแสดงพื้นบ้านในอีกมิติหนึ่ง จากการวิจัยพบว่า การติดต่อดสื่อสารกับกลุ่มต่างๆ นั้น สื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีได้ใช้ศักยภาพในการต่อรองอยู่ตลอดเวลา ได้แก่ การต่อรองระหว่างศิลปินพื้นบ้าน การต่อรองกับผู้รับสาร สมัยก่อนการต่อรองกับผู้รับสาร หรือผู้ชมนั้นในที่นี้หมายความว่า “เจ้าภาพ” หรือ “ผู้ว่าจ้าง” ที่เป็นผู้ไปหาการแสดงพื้นบ้านมาเล่นในงานต่างๆ นักแสดงพื้นบ้านจึงมี

อำนาจในการต่อรองกับเจ้าภาพ ดังเช่น นักแสดง ครูเพลงจะรออยู่ที่บ้านให้เจ้าภาพไปหาติดต่อให้มาแสดง จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพต้องเป็นฝ่ายไปว่าจ้างตามที่อยู่ของคณะนักแสดง กรณีที่ขาดตัวนักแสดงบางคนที่แต่งงานข้ามคณะ หรือย้ายไปอยู่ที่อื่น ก็ต้องพยายามตามหาจนกว่าจะได้ครบ การต่อรองทางวัฒนธรรมจะพบในการละครระยะเวลาการแสดง ซึ่งเดิมต้องอาศัยการไหว้ครูก่อนการแสดง หรือโหมโรงเป็นชั่วโมงก่อนจะเข้าเรื่องการแสดง ก็ถูกคัดทอนการ โหมโรงไหว้ครูเหลือเพียง 5 นาที หรืออาจจะเหลือเพียงกล่าวบูชาครูที่สำคัญ การต่อรองที่ตอบสนองความเชื่อของผู้ชม หรือคนดู เช่น สื่อบ้านบางประเภทผูกพันกับการแก้บนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสร้างอำนาจการต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือวิญญาณบรรพบุรุษเจ้าป่า เจ้าเขาที่ชอบดูละครเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ ว่าหากตนสำเร็จในสิ่งที่ได้ก็จะนำการแสดงพื้นบ้านสิ่งนั้นมาแสดงถวาย

6. คุณลักษณะด้านเครือข่าย

เครือข่ายเป็นองค์ประกอบย่อยอย่างหนึ่งของสื่อการแสดงพื้นบ้านที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในรูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูล แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ประกอบด้วย เครือข่ายภายใน ได้แก่ เครือข่ายระหว่างศิลปิน เครือข่ายผู้ชม เครือข่ายระหว่างศิลปินกับลูกศิษย์ และ เครือข่ายภายนอก คือ การสร้างเครือข่ายกับทางราชการ การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนมุมมอง ความรู้ ความเข้าใจกับบรรดาศิลปินกลุ่มคนที่ทำงานด้านการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ทั้งแกนนำในชุมชน รวมทั้งนักวิชาการ ที่ทำงานด้านสื่อพื้นบ้านในพื้นที่ดังกล่าว เครือข่ายเป็นการเปิดพื้นที่ให้บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทความรับผิดชอบด้านวัฒนธรรม ได้มาพบปะ ทำความรู้จัก สร้างเครือข่าย เพื่อประโยชน์ในการสืบทอดสื่อการแสดงพื้นบ้าน

7. คุณลักษณะด้านการบริหารจัดการ

คุณลักษณะด้านการปรับเปลี่ยนด้านการจัดการของสื่อการแสดงพื้นบ้านที่พบเป็นการบริหารจัดการใน 4 ด้าน ประกอบด้วย (7.1) การจัดการตนเองของคณะศิลปินนักแสดง (7.2) การจัดการสมาชิกในวง (7.3) การจัดการเรื่องรูปแบบการแสดง และเครื่องดนตรี สำหรับเรื่องรูปแบบการแสดงสื่อพื้นบ้านจันทบุรีนั้น เดิมทียังผู้ติดกับความเชื่อ แต่ปัจจุบันด้วยสภาพการรับงาน การออกไปแสดงตามการว่าจ้างจึงเป็นความซับซ้อนที่ต้องตามใจคนดูมากขึ้น และ (7.4) การจัดการเรื่องรายได้ที่ขึ้นอยู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำหรับเรื่องของการบริหารจัดการรายได้ ทางคณะนักแสดงส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดหลักการจ่ายค่าตัวหรือรายได้ที่มาจากแสดงภายหลังจากการแสดงสิ้นสุดลงอย่างเท่าเทียมกัน

แนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงผลพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีสู่การเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เป็นเสาหลักที่สำคัญของความร่วมมือในการสร้างประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะการมีสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งหากพิจารณาตามกฎบัตรอาเซียน เป้าหมายหลักๆ ของความร่วมมือด้านประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนมีวัตถุประสงค์สำคัญ 5 ด้าน ตามแนวคิดของ สุรินทร์ พิศสุวรรณ (Pitsuwat, Surin, 2013, p. 130)) ประกอบด้วย ด้านแรก สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้านที่สอง พัฒนาศักยภาพมนุษย์โดยผ่านความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น ในด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพลังประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งแห่งประชาคมอาเซียน ด้านที่สาม เพิ่มพูนความรู้ความเป็นอยู่ที่ดี และการดำรงชีวิตของประชาชนอาเซียนด้วยการให้ประชาชนมีโอกาสที่ทัดเทียมกัน ในการเข้าถึงการพัฒนา มนุษย์ สวัสดิการสังคม และความยุติธรรมด้านที่สี่ ส่งเสริมอาเซียนที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทุกภาคส่วนของสังคมได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์จากกระบวนการการรวมตัว และการสร้างประชาคมของอาเซียน และด้านสุดท้าย ส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยผ่านการส่งเสริมความนึกคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมรดกของภูมิภาคยิ่งขึ้น

จากวัตถุประสงค์หลักข้อสุดท้ายที่ว่าด้วยการส่งเสริมอัตลักษณ์ที่หลากหลาย นับเป็นการเปิดช่องว่างให้สื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรีได้ทำหลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมรดกของภูมิภาค แม้ว่าการตอบโต้ของสังคมของสื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรีอาจจะยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ไปสู่อาเซียนได้ แต่อย่างน้อยงานวิจัยชิ้นนี้ก็ได้พยายามผลักดันให้ศิลปินในท้องถิ่นจันทบุรีได้รู้จักการเข้าสู่การมีส่วนร่วมในการเป็นประชาคมอาเซียนที่ตอบสนองเสาหลักทางด้านการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทั้งนี้จากการสังเกตสื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรี อย่างการแสดงผลพื้นบ้านอาไยนั้น เป็นสื่อที่ปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบผสมผสานอยู่ในตัวเอง ด้วยเป็นสื่อการแสดงผลที่ใช้ภาษาเขมรในการแสดง ขณะเดียวกันก็ใช้แนวทางการแสดงแบบไทยไปประยุกต์ผสมผสานให้คนไทยที่อาศัยในสังคมบ้านแปลงให้ความสนใจในการรับชม แม้ว่าอย่างไรก็ตาม ในความเป็นอวัจนภาษาของการแสดงที่พยายามแสดงออกด้วยท่าทางต่างๆ ประกอบเพลงไม่ว่าจะดีใจ เสียใจ ย่อมเป็นที่รู้ความหมายของการแสดงออกนั้นๆ ด้วยการเสกศิลปะการแสดงที่ผู้ชมต่างก็รับรู้ได้ผ่านการพัฒนารูปแบบแนวทางการปรับตัวและรักษาอัตลักษณ์สื่อพื้นบ้านในบริบท ASCC ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การพัฒนารูปแบบแนวทางการปรับตัว และรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นในบริบท ASCC

สื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรี จึงเป็นการส่งเสริมให้คนที่พร้อมผู้การเป็นประชาคมอาเซียนสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมของคนอื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศิลปะวิทยาการกันมากขึ้น การเห็นคุณค่า จุดดีของการแสดงทางวัฒนธรรม ของแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตแบบที่ตนต้องการ

สำหรับการพัฒนาแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรี คณะผู้วิจัยได้รวบรวมแนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านในแต่ละประเภท ดังนี้

ลักษณะแรก การปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านสามารถปรับเครื่องดนตรีในการแสดง การแต่งเนื้อเพลงให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ การค้าขาย การท่องเที่ยว นอกจากนี้ในเนื้อเพลงสามารถปรับโดยการร้องตามแบบเดิม คือ ท่อนภาษาไทย 1 บรรทัด แล้วร้องเป็นภาษาอังกฤษ 1 บรรทัด แต่ขอให้คงเอกลักษณ์เดิมไว้ เช่น ประเภทลูกคอสร้อยเพลง การร้องนำแล้วมีคนรับ

ลักษณะที่สอง คือ การทำอย่างไรให้สื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรีได้รับการเสนอผ่านสื่อมวลชนสมัยใหม่มากที่สุด ซึ่งอาจจะเสียบรรณรดาบางอย่าง เช่น การไหว้ครูที่ต้องอาศัยระยะเวลายาวนาน ก็ตัดทอนเพื่อความสนใจของผู้ชม

ลักษณะที่สาม คือ การเพิ่มช่องทางการนำเสนอสื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรี เช่น การทำให้เกิดหลักสูตรการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การแสดงเพื่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยพัฒนารูปแบบแนวทางการปรับตัวและรักษาอัตลักษณ์สื่อพื้นบ้านในบริบท ASCC ดังกล่าว คือ การสร้างองค์ความรู้ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริงจากสังคมอาเซียน การเข้าถึง เข้าใจประวัติศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การปรับตัวที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่องได้นั้นต้องอาศัยแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม (concept of socio-cultural change) เข้ามาประกอบการศึกษาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ และสื่อท่ามกลางเปลี่ยนแปลงในความเป็นท้องถิ่น นับว่าเป็นการก้าวไปข้างหน้าของสื่อพื้นบ้านภายใต้บริบทของสังคมโลกที่พร้อมปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลงไม่เพียงแต่บริบทความเป็นประชาคมอาเซียน แต่ที่สำคัญ คือ จะทำการพัฒนาสื่อพื้นบ้านอย่างไรให้ยังสามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ผนวกกับกระแสท้องถิ่นอีกด้วยต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาสื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรีทั้ง 4 สนามวิชานั้น ทำให้เข้าใจสื่อการแสดงผลพื้นบ้านตามการศึกษาวิถีชุมชนที่เป็นขอบเขตแห่งการศึกษาประกอบด้วยการศึกษา ระบบเครือญาติ ระบบเศรษฐกิจชุมชน ระบบการเมืองการปกครอง การขัดเกลาทางสังคม และการศึกษา ระบบศาสนาและความเชื่อ การแพทย์และสาธารณสุข ระบบการสื่อสาร ศิลปะ และนันทนาการ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2552 (Satsanguan, Ngampit, 2009)) ซึ่งจากการศึกษาสื่อการแสดงผลพื้นบ้านของจันทบุรีจะพัฒนาสอดคล้องไปตามระบบเกือบครบทุกประเภท เช่น การสืบทอดการแสดงในระบบเครือญาติของศิลปินพื้นบ้าน การปรับเนื้อหาเรื่องราวการแสดงเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจให้เกิดการว่างงานไปแสดงต่อเนื่อง การใช้แสดงรณรงค์เพื่อช่วยให้เกิดการหาเสียงเลือกตั้งทำให้ระบบการเมืองการปกครองได้ขับเคลื่อนต่อไป การทำหน้าที่สั่งสอนอบรมมโนธรรมของสื่อพื้นบ้านแต่ละประเภทสอนการใช้ชีวิต การให้ความรู้ การขัดเกลาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม การศาสนาและความเชื่อ สื่อการแสดงผลพื้นบ้านทุกประเภทในจังหวัดจันทบุรียังคงผูกพันกับความเชื่อที่มีต่อ

ครูบาอาจารย์ ตลอดจนกิจกรรมการแสดงที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา การเผยแพร่ศาสนาเช่น งานบวช งานประจำปี การแพทย์และสาธารณสุข การได้ออกมาระบำรำฟ้อน ถือเป็นวิธีการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ระบบการสื่อสาร คือ การใช้ภาษาถิ่นเดิมในการสื่อสาร นอกจากนี้ยังสื่อสารในเรื่องของภาษาท่าทางที่ง่ายต่อความเข้าใจง่ายต่อการสร้างความรู้สึกผ่านดนตรี เสียงเพลง การร้อง ขณะเดียวกันก็เป็นการเสกศิลปะการแสดงพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้านของจันทบุรีต้องอาศัยศิลปะการใช้วาทศิลป์ในการตอบโต้ การใช้ชุดการแสดงที่คงเอกลักษณ์ของการแสดงนั้นๆ การมองทางด้านสุนทรียะ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในลักษณะนันทนาการประเภทหนึ่งทั้งตัวนักแสดง และผู้ชม

จากการศึกษาเรื่องการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรียังคงสนองความต้องการทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ และการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม คือ ความต้องการสนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน เนื่องจากความต้องการสนุกสนานรื่นเริงเป็นความต้องการพื้นฐานทางจิตใจอย่างหนึ่งของมนุษย์ การเฉลิมฉลองเนื่องในวาระสำคัญของบุคคลหรือส่วนรวม อาจเนื่องมาจากการประสบความสำเร็จบางอย่างในชีวิต การร่วมงานบุญงานกุศลและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติ ความต้องการสื่อสารข่าวสารสั่งสอน และเสนอความคิดเห็นในสังคมชาวบ้าน สังคมชาวบ้านส่วนใหญ่ในชนบทชาวบ้านจะรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี แม้จะตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน เมื่อมีข่าวคราวก็มักจะเดินทางไปบอกต่อๆ กันด้วยปากต่อปาก บางครั้งแทนที่จะใช้ภาษาพูดก็ใช้บทกลอนแทนซึ่งจะมีท่วงทำนองไพเราะ น่าฟังมากขึ้น ครั้นนานเข้าก็เป็นแบบแผน และพัฒนามาเป็นการละเล่นพื้นบ้านสืบไป (พรศักดิ์ พรหมแก้ว, 2540 (Promkaew, Pomsak (Ed.), 1997))

ขณะเดียวกันสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องนอกเหนือจากการเป็นบริบทประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนอยู่แล้วคือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ส่งผลให้ความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมสูงกว่า มีความทันสมัย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและวัยหนุ่มสาว การขยายตัวทางการศึกษาในกลุ่มชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้พัฒนาความรู้และความคิด ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสื่อพื้นบ้านต่างๆ การเคลื่อนย้ายของชาวบ้านจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตปรับเปลี่ยนไปตามสังคมเมือง สื่อพื้นบ้านหลายอย่างที่เคยมีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านจึงถูกลดบทบาทลงไปมาก ข้อจำกัดบางประการของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านแต่ละชนิดได้รับการส่งเสริมและสืบทอดมาจนมีแบบแผนเฉพาะตัว สื่อพื้นบ้านบางอย่างผู้เล่นต้องมีความสามารถบางอย่าง

เป็นพิเศษ เช่น มีความสามารถในการเชิงกลอน มีปฏิภาณดี มีความสามารถในการร่ำทำบางทำเป็นพิเศษ หรือนักดนตรีมีความสามารถในการใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านเฉพาะชิ้น ชาวบ้านเลือกชมสื่อสมัยใหม่มากขึ้น การสื่อสารที่ทันสมัยจึงทำให้บทบาทของสื่อพื้นบ้านลดถอยลง การละเล่นเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว จากการตื่นตัวในการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว (พรศักดิ์ พรหมแก้ว, 2540 (Promkaew, Pornsak (Ed.), 1997)) การเปลี่ยนแปลงของสื่อพื้นบ้านในความเป็นวัฒนธรรมย่อย ยังสอดคล้องกับ Joseph Gonzales (2015) พบว่า ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงในการแสดงพื้นบ้านและผลกระทบในวงการศึกษามหาวิทยาลัย กับมุมมองเชิงยุทธศาสตร์ใหม่ ในปริบทของศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชุมชนท้องถิ่น ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงคือมิติหนึ่งในโลกสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อวัฒนธรรมต่างๆ ไม่สามารถแยกขาดออกจากกัน รูปแบบของการปฏิบัติทางวัฒนธรรมในปัจจุบันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องวัตถุ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ศาสนา ความคิด และประเพณีทางสังคม (Ramon P. Santos, 2015)

คุณลักษณะของการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรี

สื่อการแสดงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี มีคุณลักษณะที่สำคัญ 7 ด้าน คือ ด้านรูปแบบและเนื้อหา ด้านกระบวนการสื่อสารในการแสดง ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการต่อรอง ด้านเครือข่าย และด้านการบริหารจัดการ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปรับในรูปแบบการปรับประสานและมีการเพิ่มบทบาทหน้าที่ใหม่ ทำให้สื่อพื้นบ้านจันทบุรียังคงยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางกระแสของโลกาภิวัตน์ โดยที่ผ่านมามีสื่อพื้นบ้านเป็นการปรับตัวโดยเจ้าของวัฒนธรรมตามธรรมชาติ (by nature) ที่ไร้ทิศทางชัดเจน และจำกัดในระดับบุคคล ซึ่งไม่เพียงพอต่อการสืบทอด เนื่องจากอาจเกิดการผิดเพี้ยนและสูญหายไปในอนาคต ดังนั้นแนวทางในการปรับตัวสืบทอดควรจะต้องมีการวางแผน (by plan) โดยพิจารณาให้ครบถ้วนตามองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้สืบทอดทั้งศิลปินและผู้ชม เนื้อหาที่สืบทอด การส่งเสริมและเพิ่มช่องทาง/วาระโอกาส ทั้งนี้แนวทางที่น่าสนใจคือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการปรับประยุกต์ การปรับประสานโดยคำนึงถึงแก่นที่ต้องยึดมั่นไว้ การสืบทอดศิลปินและผู้ชมระดับคุณภาพ การสานสัมพันธ์ระหว่างสื่อการแสดง สื่อวัตถุ และสื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพื้นบ้านต่างๆ และการรักษาบทบาทหน้าที่เดิมรวมถึงการเพิ่มบทบาทหน้าที่ใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน เพื่อความยั่งยืนของสื่อพื้นบ้าน (จิราพร ขุนศรี, 2557 (Khunsri, Jiraporn, 2014)) โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่ คือ กระบวนการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง

การสื่อสาร และผู้รับสาร (กิตติคุณ ประพิน, 2550 (Prapin, Kittikhun, 2007)) นอกจากนี้ สื่อการแสดงพื้นบ้านยังคงให้ความสำคัญที่ตัวรูปแบบและเนื้อหาไปพร้อมๆ กัน (ปริดา นักร, 2549 (Nakkare, Preeda, 2006)) เพื่อสร้างคุณค่าให้สื่อการแสดงพื้นบ้านยังคงมีสถานภาพ และคุณค่าต่อผู้รับสารในกลุ่มที่หลากหลายรวมถึงกลุ่มวัยรุ่น คุณลักษณะดังกล่าวยังส่งผล ที่สามารถสร้างแผนให้เกิดการนำสื่อการแสดงพื้นบ้านมาแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น บนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่จะพร้อมเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โดยการผลักดัน ให้สื่อการแสดงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในแผนงานการสร้างอัตลักษณ์ตาม การรองรับประชาคมอาเซียน (ฐนกร ชารพินทร์, 2556 (Karaphan, Thanakorn, 2013)) การปรับตัวในส่วนของบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน และการสืบทอดภูมิปัญญาของศิลปะ การแสดงก็มีส่วนสำคัญ

การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้านยังสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ในระดับปัจเจก ในระดับชุมชนเป็น กลไกในการควบคุมปกป้องชุมชนให้เกิดความบันเทิง ให้การศึกษาอบรม สร้างอัตลักษณ์ ตัวตนของชุมชน และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ของสื่อการแสดงพื้นบ้าน บางชนิดเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาระบบนิเวศเนื้อหาการแสดงที่ตอกย้ำเรื่องความเคารพในธรรมชาติ โดยพื้นที่ที่ให้ผลิตซ้ำความคิดต่อธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งในการเป็นสื่อ เพื่อสนทนาเรื่องสิ่งแวดล้อม บทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้มีทั้งบทบาทหน้าที่สืบเนื่อง หน้าที่ ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ (ขนิษฐา นิลผึ้ง, 2549 (Nilphung, Khanitta, 2006); ปทุมมาศ สุทธิสวัสดิ์, 2549 (Suttisawat, Pratoommas, 2006); เชียรชัย อิศรเดช และคณะ, 2547 (Issaradet, Thianchai, and et al., 2004))

แนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีสู่การเป็น ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

จากคุณลักษณะทั้ง 7 ด้านของการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีนั้น หากพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่การปรับตัวเป็นไป ในลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) คือ “การผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรม มันเป็นผลมาจากการที่ปัจเจกชน หรือกลุ่มคนต่างๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนเองโดยวัฒนธรรมอื่นๆ โดยทั่วไปกระบวนการ ผสมผสานทางวัฒนธรรมจะแตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ต่างๆ กระบวนการดังกล่าว จะเกิดขึ้นในระดับวัฒนธรรมย่อยด้วย” ในอนาคตอัตราการผสมผสานทางวัฒนธรรมของ ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในสังคมไทยคงจะเร็วยิ่งขึ้น มีการติดต่อทางวัฒนธรรม เป็นปรากฏการณ์

ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อชน 2 กลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาติดต่อกัน แต่ละกลุ่มอาจให้อิทธิพลซึ่งกันและกันได้ แต่ถ้าการติดต่อเป็นไปในระยะเวลาสั้นๆ ก็อาจไม่มีอิทธิพลที่ยาวนาน แต่ถ้าติดต่อกันยาวนานขึ้น อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อกันได้ ซึ่งอาจเป็นอิทธิพลแต่ฝ่ายเดียว หรือส่งผลกระทบต่อกันทั้งสองฝ่ายได้ (งามพิศ ศัตย์สงวน, 2556 (Satsanguan, Ngampit, 2013))

ในอนาคตก็จะพบว่า สื่อการแสดงพื้นบ้านยังคงต้องอาศัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมในลักษณะที่ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนั้น ถือเป็นลักษณะการปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ ซึ่งสื่อการแสดงพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นการแสดงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างชาวซองและสิดปินพื้นบ้านอาไฮชาวกัมพูชาที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยก็จะปรับตัวแบบ Ethno-Oriented Identity คือ การยึดติดอยู่กับลักษณะแบบดั้งเดิมของตนเอาไว้ และในขณะเดียวกันก็มีการปรับรับเอาวัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมหลักมาน้อยและอาจถึงขั้นปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมใหม่ ทั้งนี้ในกลุ่มชาติพันธุ์ของนั้น การแสดงและวิถีชีวิตดังกล่าวเริ่มมีลักษณะแบบ Assimilation Identity คือ การไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเลย และมองว่าวัฒนธรรมของตนแบบดั้งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมเก่ามากกว่า (Berry and et al., 1987) ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองถูกกลืนหายไปตามกระแสหลัก เราจะเห็นได้จากลูกหลานชาวซองในยุคปัจจุบันเริ่มไม่รับรู้ขนบธรรมเนียมเดิม บางคนก็ไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าบรรพบุรุษของตนเป็นเชื้อสายชาวซอง

ความพยายามให้สื่อการแสดงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีนั้นเข้าสู่การมีส่วนร่วมในการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนั้นเป็นเรื่องที่ยังคงท้าทายต่อไปของภาคส่วนงานทางด้านวัฒนธรรมซึ่งหากพิจารณาถึงวัฒนธรรมกระแสหลัก และกระแสรองคงต้องบอกว่าถ้านโยบายจากส่วนกลางยังไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการแสดงพื้นบ้านให้เข้าสู่เสาหลักการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน สื่อการแสดงพื้นบ้านท้องถิ่นก็คงทำได้ตามมีตามเกิดในสิ่งที่คณะผู้วิจัยพยายามขับเคลื่อนให้เกิดขึ้น การวิจัยเรื่องดังกล่าวจึงเป็นคล้ายการทดลองดูว่า ถ้าวิถีด้านการเปลี่ยนแปลงของการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนเกิดขึ้นได้จริง สื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีจะปรับตัวได้หรือไม่อย่างไร คำตอบส่วนหนึ่งนั้นได้มาจากกลุ่มสิดปินอาวโซ ซึ่งก็ยังคงนึกไม่ออกว่าจะปรับอย่างไรให้เรียกว่าเป็นการปรับตัวตามประชาคมอาเซียน ดูเหมือนเป็นเรื่องที่ไกลตัวมากเรียกได้ว่า เสาหลักทางด้านประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนั้นมิได้โดดเด่นมากเท่ากับเสาหลักทางการเมืองและด้านเศรษฐกิจ แต่ประชาคมอาเซียนจะเปรียบเสมือน

บ้านที่มีความสุขสำหรับคน 600 ล้านคนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับเสาหลักทางด้านประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียนมากที่สุด (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2556 (Pitsuwat, Surin, 2013))

แนวทางการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนจึงต้องมุ่งเน้นตอบสนองวัตถุประสงค์ของประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่ว่าด้วยการส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน โดยผ่านการส่งเสริมความนึกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น เรื่องอัตลักษณ์ท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่การวิจัยครั้งนี้ถูกนำมาเป็นกรอบในการอภิปรายได้อย่างดีที่สุด เพราะช่วยให้ปรับตัวอย่างไรก็ต้องคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ให้ความเป็นท้องถิ่นนิยม (localization) ยังคงอยู่ และก้าวไปพร้อมกับกระแสความเป็นโลกาภิวัตน์ (globalization)

สาเหตุหลักประการหนึ่งของการแตกกระจายอัตลักษณ์ของตัวตนนี้ ส่วนหนึ่งมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ หรือการไหลบ่าของกระบวนการทำให้กลายเป็นตะวันตก (westernization) ปะทะกับกระแสของท้องถิ่นนิยม และตะวันออกนิยม (orientalism) ซึ่งอารยธรรมหลักของโลกได้แตกออกเป็นกลายกลุ่ม จึงส่งผลให้เกิดคำว่า “เราเป็นมากกว่าวัฒนธรรมของเรา” ซึ่งในสังคมวัฒนธรรมไทยก็เช่นเดียวกันเราค้นพบว่าในการเป็นประชาคมอาเซียนนั้นจะต้องยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

หัวใจสำคัญของการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้านจันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (intercultural communication) ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการรู้เท่าทันโลก (global literacy) เพื่อสามารถพัฒนาแนวคิดต่างๆ ในเรื่องความเป็นไปของโลก (global perspectives) เพราะถึงอย่างไรในที่สุดก็ไม่มีชาติใดที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดายโดยไม่มีการติดต่อข้องเกี่ยวกับกัน หรือมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศอื่น เนื่องจากว่าต้องพึ่งพาอาศัยกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง (global interdependence) เสมอ (จุฑาพรธรรพ์ ผดุงชีวิต, 2550 (Padungchewit, Judhaphan, 2007))

ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับท้องถิ่นที่จะนำไปสู่ท้องถิ่นอื่น คือ เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร และการคมนาคม บทบาทของการรายงานข่าวสารทั้งจากสถานีโทรทัศน์ และข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต การใช้สื่อเพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสร้างภาพลักษณ์ให้ท้องถิ่นเกิดขึ้นจากอิทธิพลของการสื่อสารเป็นตัวแปรสำคัญ ขณะเดียวกันภาพลักษณ์ของท้องถิ่นก็สามารถสร้างขึ้นเอง และถูกสร้างขึ้น ต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในฐานะที่ท้องถิ่นนั้นเป็นผู้กระทำ และเป็นผู้ถูกกระทำจากปรากฏการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์ (Appadurai, 1990; นิธิกาญจน์ จินาพันธ์, 2552 (Jinapant, Tanikan, 2009))

อย่างไรก็ตามหากจะอภิปรายถึงลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นในกระบวนการโลกาภิวัตน์สามารถใช้มุมมองในทฤษฎีการผสมข้ามสายพันธุ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้ขยายผลออกไปว่าสื่อการแสดงผลพื้นบ้านจันทบุรีในอนาคตจะปรับตัวอย่างไรกับกระแสวัฒนธรรมท้องถิ่นกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพราะทุกวัฒนธรรมล้วนมีการข้ามสายพันธุ์ทั้งสิ้น (All cultures are hybrid) ไม่เคยมีวัฒนธรรมใดที่หยุดนิ่ง หรือเป็นหนึ่งเดียวในตัวเอง แต่ทุกวัฒนธรรมจะมีความแตกต่าง และความหลากหลายในตัวเองเสมอ ปฏิสัมพันธ์ และความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Bhabha, H., 1994) เชื่อว่า ไม่เคยมีวัฒนธรรมใดที่สมบูรณ์ในตัวเอง (Never finished in itself) ทุกวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ เสมอ (Changing relatively to other cultures) ไม่ว่าวัฒนธรรมใดๆ ในโลกก็มิได้มีคุณลักษณะที่หยุดนิ่ง ทั้ง การแต่งกาย การใช้ชีวิต การทำงาน การใช้ เวลาว่าง หรือการสื่อสารของมนุษย์ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

การสร้างอัตลักษณ์แบบใหม่ทางวัฒนธรรม โดย Hall (1992) กล่าวถึง วัฒนธรรมลูกผสมระหว่างความเป็นโลก และท้องถิ่นว่า เมื่อใดก็ตามที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม โลก และวัฒนธรรมท้องถิ่นจะเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ใหม่ทางวัฒนธรรม” (New culture identities) ขึ้นมาเสมอ เช่นเดียวกับ Barker (2002) เสริมว่า แนวคิดเรื่องการข้ามสายพันธุ์ทางวัฒนธรรม มักเชื่อกันว่าวัฒนธรรมต่างๆ สามารถพบปะ และผสมผสานระหว่างกันได้ แม้แต่วัฒนธรรมที่เป็นลูกผสมอยู่แล้วก็สามารถผสมผสานแตกลูกหลานออกไปได้อีก ก่อกำเนิดเป็นตัวตน โฉมหน้า อัตลักษณ์ใหม่ๆ ทางวัฒนธรรมเสมอ และที่สำคัญกระบวนการก่อรูปใหม่ทางวัฒนธรรมเช่นนี้สามารถทำสิ่งที่ผู้คนเคยคิดว่าเป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปได้ หรือผสมผสานความเป็นโลก และท้องถิ่นที่ไม่น่าจะเข้ากันได้ให้บังเกิดขึ้นได้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสื่อการแสดงผลพื้นบ้านมีมากมาย เพื่อให้ได้รายละเอียดเชิงลึกควรเลือกศึกษาสื่อพื้นบ้านที่สำคัญเพียงอย่างเดียว และเห็นทิศทางการขับเคลื่อนสู่การปรับตัวเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนได้อย่างแท้จริง

2. ประเด็นเครือข่ายของศิลปินพื้นบ้าน นับเป็นพลังสำคัญที่จะทำให้สื่อพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง ดังนั้นการวิจัยควรศึกษา และให้ความสำคัญกับเครือข่ายของศิลปินพื้นบ้าน

3. ก่อนหน้านั้นผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ว่าด้วยการสร้างสรรค์สื่อการแสดงพื้นบ้าน จันทบุรีภายใต้บริบทการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ยังคงเป็นเรื่องยากที่จะลงมือฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปินบางคนเป็นเพียงชาวบ้านไม่สามารถสื่อสาร และเข้าใจภาษาอังกฤษ การลองปรับเนื้อร้อง และฝึกซ้อมทำให้ดูดีขึ้น ในฐานะเจ้าของการแสดงจึงต้องล้มเลิกไป และฝากให้เป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษา ที่ทำการสอนทางด้านนิเทศศาสตร์ การแสดง วัฒนธรรมศึกษา ลองใช้การปรับประยุกต์ดังกล่าวเป็นการแสดงที่สร้างสรรค์ในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมมือกันสร้างบทละครที่ตอบสนองภารกิจทางด้านประชาคมอาเซียนก็จะทำให้เกิดการสร้างสรรค การแสดงถึงความสามารถพิเศษของผู้แสดงได้เช่น การร้องในละครทุ่งตึกเป็นภาษาอังกฤษ มีการแปลไทยคำอังกฤษคำ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการวิจัยครั้งนี้ยังพบจุดบกพร่องคือ ผู้วิจัยยังงกหยิบยืมกรอบแนวคิดเพื่อการปรับตัวคุณลักษณะบางประการของสื่อพื้นบ้านของนักวิจัยท่านอื่นมา ซึ่งยังคงเป็นไปตามแนวคิดคุณลักษณะดังกล่าวอยู่ จึงเป็นเรื่องยากที่จะทำให้สอดคล้องกับการปรับตัวภายใต้ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน การศึกษาจึงยังไม่ได้ในการบูรณาการความรู้เชิงศาสตร์ระหว่างหาการปรับตัวของสื่อการแสดงพื้นบ้าน และการเป็นประชาคมอาเซียน และสอดคล้องกับสภาพที่ควรจะเป็น หากมีการศึกษาการปรับตัวขอเสนอแนะให้ผู้วิจัยท่านอื่นเน้นกระบวนการปฏิบัติการเพื่อการสื่อถึงความชัดเจนในการปรับตัวอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งคงไม่ใช่เพียงแต่การได้เงินทุนโยกย้าย หรือรูปแบบการพัฒนา ซึ่งบางอย่างยังไม่ได้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

2. ควรมีการศึกษาโดยออกแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ เช่น การวัดความรู้ของศิลปินพื้นบ้านว่าตระหนักถึงความเป็นประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียนในระดับใด เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดการขับเคลื่อนการปรับตัวสู่การเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนต่อไป

References

- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). ทฤษฎีตามทัศนะสำนักหน้าพื้นนิยม. ใน *ปรัชญานิเทศศาสตร์ และทฤษฎีการสื่อสาร*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช.
- กิตติคุณ ประพัฒน์. (2550). *องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการสืบทอดงานประเพณี ปอยส่างลองในจังหวัด เชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ขนิษฐา นิลผึ้ง. (2549). *การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: ศึกษากรณีงานปฐมนิเทศ จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์, วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- _____. (2556). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์* [อัดสำเนา]. เอกสารประกอบรายวิชาขอบเขตและวิธีการศึกษา. ตุลาคม 2556, กรุงเทพมหานคร: โครงการปรัชญาคุณูปบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุฑาพรรธน์ ผดุงชีวิต. (2550). *วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราพร ขุนศรี. (2557). เพลงขอล้านนาพื้นบ้านจังหวัดเชียงรายกับการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในยุคโลกาภิวัตน์สื่อ. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 9(1) (มกราคม-มิถุนายน 2557), 24-60.
- จุนกร ชารพันธ์. (2556). *แผนปฏิบัติการชุมชนเพื่อรองรับประชาคมและวัฒนธรรมอาเซียน ตำบลโนนสูง อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จินิกาญจน์ จินาพันธ์. (2552). *โลกาภิวัตน์วัฒนธรรม: สื่อกับท้องถิ่นนิยมในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรคุณูปบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกียรติชัย อิศรเดช และคณะ. (2547). *โครงการศึกษาภาพโนราในการพัฒนาท้องถิ่น*. รายงานวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปทุมมาส สุทธิสวัสดิ์. (2549). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการสืบทอดภูมิปัญญา ศิลปะการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต กลยุทธ์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

- ปัทมา วุฒิประดิษฐ์. (2550). *การศึกษาคนตรีการเล่นอาลัย หมู่บ้านแปลง ตำบลหนองตาก อำเภอบึงนาราง จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามนุษยคุริยางควิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประกาศิ ศรีประดิษฐ์. (2545). *ละครเท่งตึกในจังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริดา นักร. (2549). *แนวทางการส่งเสริมหนังตะลุงสำหรับกลุ่มผู้รับสารวัยรุ่นในจังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์วารสาร-ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงษ์เทพ เทพกาญจนา. (2555). *ภาพอนาคตของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน: ความฝันการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”(ปาฐกถาพิเศษ). สัมนนาประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียนนำพาสันติสุขสู่ประชาคมอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร, สำนักนายกรัฐมนตรี.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว (บรรณาธิการ). (2540). *ที่ทรงสนัวัฒนธรรม: รวมบทความวิจัยทางวิชาการวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- แพน สุจิโต. (2558). *ร้านวดบ้านเกาะขวางจังหวัดจันทบุรี*. สัมนา 15 ตุลาคม 2558.
- วิไลลักษณ์ ภูักกิตติ (2559). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนต้นแบบการเตรียมเยาวชนสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต วัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมสุข หินวิมาน. (2548). *ทฤษฎีสำนัควัฒนธรรมศึกษา*. ใน *ปรัชญาในเทศาตร์และทฤษฎีการสื่อสาร* (หน่วยที่ 8-15). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- สายพิรุณ สันถักษ์. (2546). *ดนตรีในสังคมวัฒนธรรมของชาวของตำบลตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาคุริยางคศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2556). *อาเซียนรู้ไว้ได้เปรียบแน่ (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- Appadurai, A. (1990). Disjuncture and Difference in the Global Culture Economy. *Theory, Culture & Society*, 7(1990), 295-310.
- Barker, C. (2002). *Making Sense of Culture Studies: Central Problems and Critical Debates*. London: Sage.
- Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. New York: Routledge.
- Berry and et al. (1987). *Communication across culture*. California: Sage.

- Hall, Stuart. (1992). The West and the Rest: Discourse and Power. In Stuart Hall and Baram Gieben [eds.], *Formation of Modernity*. Cambridge: Polity.
- Hidetoshi, Kato. (1977). *Popular Images of America*. Washington D.C.: Eric clearinghouse.
- Ramon Pagayon Santos. (2015, September). The phenomenon of change in folk performing arts and its impact on ASEAN education: new strategies. Paper presented at the *SAC international conference on the Folk Performing Arts in ASEAN*, Bangkok, Thailand.